

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра фінансів

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

Волохова І. С.

– ||_ 20 р.

ВИПУСКНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності «Фінанси і кредит»

за темою:

**«Державний борг України: особливості
формування та управління»**

Виконавець

студентка 8 гр. ЦЗФН

Альошкіна Ольга Євгенівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник

к.е.н., доцент

Хомутенко Алла Віталіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Одеса 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ.....	6
1.1. Соціально-економічна сутність державного боргу	6
1.2. Передумови виникнення та класифікація державного боргу	14
1.3. Інституційно-правове забезпечення державного боргу в Україні	24
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ	30
2.1. Аналіз факторів впливу на державний борг України	30
2.2. Моніторинг державного боргу України	37
2.3. Особливості управління державним боргом в Україні	58
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ	74
3.1. Адаптація світового досвіду управління державним боргом до вітчизняної практики.....	74
3.2. Напрямки підвищення ефективності управління державним боргом.....	81
Висновки	89
Список використаної літератури	93
Додатки	103

ВСТУП

Як відомо, з виникненням держави з'явилась необхідність фінансування її потреб. Це зумовило появу таких економічних категорій як державні податки, державні доходи та витрати, бюджет. З розвитком інституту держави розширювалися її функції, росли її потреби, що дуже скоро привело до того, що податкових доходів стало недостатньо для покриття державних витрат. У результаті чого держава стала вдаватися до позик у монастирів, лихварів, багатих феодалів і ін. І ось уже близько чотирьох століть державні запозичення допомагають урядам залучати додаткові ресурси для фінансування потреб держави. Так виникли інститути державного кредиту та державного боргу.

У сучасному світі немає жодної правової держави, яка не скористалася б борговими методом фінансування своїх витрат, але не дивлячись на це дискусії щодо державного боргу, його доцільності та впливу на стан економіки країни тривають. Для України питання, що стосуються державної заборгованості, мають важливе значення в силу спаду суспільного виробництва, завищених витрат на реалізацію прийнятих соціальних програм та витрат на оборону, зростання тіньового сектора економіки та граничних витрат суспільного виробництва. Особливої гостроти ця проблема набула у зв'язку з політичною та економічною кризами 2013-2014 рр., що призвели до стрімкого зростання державного боргу України, який погашати доведеться не лише нам, а й нашим нащадкам.

Важливий внесок в дослідження проблеми державного боргу зробили західні економісти: Д. Рікардо, А. Сміт, М. Браунриг, Дж. Кейнс, А. Лаффер, А. Лернер, Р. Масгрейв, М. Фрідман та інші. Серед російських вчених варто відзначити праці: М.Б. Богачевського, Б.Г. Болдирєва, Л.О. Дробозіної, Л.М. Красавіної, та інших. Теоретичні основи державного боргу та питання щодо його управління висвітлюються в працях і вітчизняних вчених,

середяких: О.Д. Василик, А.С. Гальчинський, Г.Н. Климко, В.В. Корнєєв, О.В. Плотніков, І.Я. Софіщенко, В.М. Суторміна, В.О. Степаненко, та інших.

В той же час в Україні недостатньо досліджені питання, що стосуються проблем управління державним боргом, особливостей його формування і розвитку в умовах ринкової економіки. Актуальність, науково-теоретична і практична важливість проблеми, недостатня її розробленість у науковій літературі склали передумови для вибору теми бакалаврської роботи.

Мета дослідження полягає у розробці науково-практичних рекомендацій по вдосконаленню управління державним боргом.

Для досягнення визначеної мети, в роботі поставлені та вирішені такі завдання:

- дослідити соціально-економічну сутність державного боргу;
- визначити передумови виникнення та класифікувати державний борг;
- встановити інституційно-правове забезпечення державного боргу в Україні;
- проаналізувати фактори впливу на державний борг України;
- здійснити моніторинг державного боргу України;
- виявити особливості управління державним боргом України;
- дослідити світовий досвід управління державним боргом та обґрунтувати можливості його адаптації до вітчизняної практики;
- запропонувати напрямки підвищення ефективності управління державним боргом.

Об'єктом дипломного дослідження є державний борг, його місце і роль в економічному розвитку України.

Предметом дослідження є фінансові відносини, що виникають між державою та її кредиторами, в результаті яких формується та зростає державний борг та відбувається його управління та обслуговування.

Методичну базу дипломного дослідження складають теорія пізнання, праці класиків економічної науки, вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем управління державним боргом. Зокрема, у роботі використано:

загальнонаукові методи якісного аналізу і синтезу – для дослідження ролі, сутності і причин державного боргу, обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення механізму його управління; методи кількісного аналізу економічних показників – для виявлення стану державного боргу, характеристики структури і динаміки його в Україні.

Інформаційною базою для написання дипломної роботи є дані, наведені у статистичних збірниках, які випускалися Державною службою статистики України, а також дані Міністерства фінансів України та Національного Банку України.

Робота складається зі вступу, чотирьох розділів та висновків. Обсяг основного змісту роботи складає 105 сторінки, містить 15 рисунків та 16 таблиць. Список використаних джерел складається зі 85 найменувань, викладених на 10 сторінках.

ВИСНОВКИ

На основі досліджень теоретичного та інституційно-правового забезпечення державного боргу і сучасного стану та тенденцій боргової політики України можна дійти таких висновків:

1. До факторів, які можуть мати позитивний вплив на економіку країни внаслідок зростання державного боргу можна віднести: прискорення темпів економічного зростання; позики, залучені суб'єктами господарювання, зазвичай, мають інвестиційне спрямування; реалізація програм довготермінового кредитування банками фізичних і юридичних осіб тощо. Серед негативних явищ, пов'язаних із збільшенням державного боргу, варто зазначити такі: нестабільність валютних курсів, яка може вплинути на можливості виконання зобов'язань у визначені терміни; невідповідність валюти запозичень і валюти основної частини активів суб'єкта господарювання; неможливість виконати зобов'язання внаслідок ускладнень з доступом до джерел іноземної валюти; низька ліквідність світових фінансових ринків може знизити можливості щодо реструктуризації заборгованості. Плюси, і мінуси зростання зовнішнього боргу є достатньо вагомими. Тому державі необхідно мати інструменти впливу, які дадуть змогу ефективно впливати на величину державного боргу.

2. Державний борг виникає через брак у держави коштів, необхідних для виконання її функцій, серед яких регулювання економіки, проведення соціальної політики, забезпечення обороноздатності країни, утримання пенітенціарної системи, міжнародної діяльності. Тому держава змушена мобілізувати додаткові фінансові ресурси для покриття своїх видатків, необхідних для забезпечення її діяльності і виконання функцій. Головними причинами виникнення і збільшення державного боргу можуть бути: хронічний дефіцит Державного бюджету; перевищення темпів зростання державних видатків над темпами зростання державних доходів; дискреційна фіскальна політика, спрямована на зменшення податкового навантаження без

відповідного скорочення державних витрат; розширення економічної, оборонної та ін. функцій держави; дія автоматичних стабілізаторів (циклічне зменшення податкових надходжень та збільшення соціальних трансфертів під час економічної кризи); залучення коштів нерезидентів з метою підтримки стабільності національної валюти; вплив політичних бізнес-циклів (надмірне збільшення державних видатків напередодні виборів з метою завоювання популярності у виборців).

3. Наслідки недосконалого правового регулювання та інституційного забезпечення державного боргу в Україні призводять до труднощів з одержанням позик, зокрема, від міжнародних фінансових організацій, а головне – непоправних труднощів у процесі обслуговування та погашення державного боргу.

4. Зростання загального обсягу боргу в Україні в останні роки обумовлене: зростанням доходів бюджету більш повільними темпами за темпи приросту видатків та, як наслідок, дефіциту бюджету. Крім того, кредити міжнародних організацій лише збільшують дефіцит державного бюджету України, адже зростають видатки на обслуговування державного боргу, що утворився в результаті таких запозичень; девальвацією гривні до іноземних валют, в яких номіновано борг (з 7,99 грн. за 1 долар США на початок 2014 року до близько 27,2 гривні за 1 долар США на кінець 2016 року, зокрема у 2016 р. курс гривні щодо долара США зріс з 24,00 грн/дол. США на кінець 2015 р. до 27,19 грн/дол. США на кінець грудня 2016 р. – на 143,2 млрд. грн.); недоотримання бюджетом коштів від приватизації державного майна; впливом системної банківської кризи у 2014-2016 рр. та збільшення сукупних витрат держави (як бюджетних, так і квазіфіскальних) на подолання її наслідків, обсяги яких щорічно становили на рівні 14 % ВВП. Зокрема, лише у 2016 р. з метою реструктуризації банківської системи шляхом випуску ОВДП кошти держави спрямувались на капіталізацію банків (АТ «Укресімбанк» та ПАТ «Ощадбанк»).

5. Відносно доходів державного бюджету України величина державного і гарантованого боргу збільшилася за останні п'ять років з 172,4% у 2013 р. до 308,3 % у 2014 р., дещо зменшилася у 2015 р. і знову підвищилася до 313,1 % у 2016 р. У міжнародній практиці прийнятним показником вважається відношення державного боргу до доходів бюджету на рівні до 200 %. Величина валового боргу України сягнула позначки 81 % ВВП, тобто фактичний розмір державного боргу України суттєво перевищує офіційно встановлений граничний рівень, але аналогічна ситуація спостерігається в 19 із 28 країн ЄС. Крім того, у 2014 році спостерігається суттєве збільшення зовнішніх боргових зобов'язань, відбулось, у першу чергу, за рахунок зростання заборгованості за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій, які у структурі державного та гарантованого державою боргу склали на початок 2018 р. 46,6%. Приріст такого боргу у 2014 р. порівняно з 2013 р. становив 173,15% та 147,21% відповідно. При цьому така заборгованість за останні п'ять років збільшилася у 6,7 разів по державному боргу та у 13,9 разів по гарантованому державою боргу.

6. Частка витрат на погашення та обслуговування державного боргу у витратах державного бюджету за останні десять років була нестабільною та коливалася від 3,9% у 2008 р. до 26,3% - у 2014 р. Збільшення такої частки може бути спричинене як зростанням величини запозичень, так і настанням строків погашення окремих кредитів, які утворюють державний борг. І навпаки – зменшення частки платежів говорить про зменшення розриву між обсягами запозичень та погашення державного боргу. У 2017 році виплати за зовнішніми боргами та на їх обслуговування сягнули 30% видатків держбюджету. Тобто Україна віддає майже третину з того, що заробляє. У структурі платежів за державним боргом становили платежі за внутрішнім боргом, виняток становить 2007, 2008 та 2015 рр. Вважаємо, що це обумовлено накопиченням зобов'язань держави перед внутрішніми кредиторами у попередні роки.

Важливим показником ефективності боргової політики є відношення платежів за державним боргом та відсоткових витрат за державним боргом до ВВП. Таким чином погашення основної усми боргу та відсотків за користування обходилося Україні від 9,8% - у 2013 р. до 14,6% - у 2015 р. створеного ВВП.

7. Наприкінці 90-х років в Україні було проведено реструктуризацію державного боргу, яка визнана світовою спільнотою як унікальна, оскільки попередня заборгованість мала надто —різноформатну|| структуру, незручну для консолідації та управління. Проте операційна ейфорія не розв'язує боргову проблему в стратегічному розумінні. Український варіант сек'юритизації показав звужений інструментарій угоди, а саме використання лише ланцюгового взаємозв'язку —борг/борг|| з пролонгацією змінених зобов'язань на погоджений семирічний термін, що набагато менше російського аналога. У довгостроковому періоді проблема боргів не вирішується, розрахунки відстрочуються за тимчасовим пільговим режимом. Друга реструктуризація державного боргу 2015 р. багато міжнародних та вітчизняних експертів вважають провальною для України. Заявлене «списання» 3 млрд. дол. обернулося значно більшими виплатами протягом наступних двох десятиліть. Уряд видав кредиторам замість "списаного" боргу нові цінні папери з прив'язкою виплат до темпів зростання ВВП України. Так, якщо українська економіка буде зростати швидше 3%, то з 2021 року по 2040 рік країна може віддати від 5 млрд дол до 20 млрд дол залежно від темпів розвитку. Простіше кажучи, чим більше буде зростати виробництво, тим більше коштів доведеться віддавати. Україна зобов'язалася повертати все, що можна було б вкласти у розвиток.

8. Управління державними борговими зобов'язаннями в зарубіжних країнах здійснюється на підставі чітких планів, з урахуванням впливу макроекономічних показників, що безпосередньо залежать від обсягу державного боргу, на соціальне становище в державі. З огляду на це підвищується рейтинг країни серед міжнародної спільноти, а отже, зростає

довіра з боку кредиторів та інвесторів, необхідна для отримання нових запозичень з умовою їх цілеспрямованого використання на розвиток ланок економіки, котрі сприяють покращанню макроекономічних індикаторів, пов'язаних зі зміною обсягу державного боргу.

9. Усе вище зазначене обумовило визначення наступних перспективних напрямків вдосконалення управління національним боргом України: оптимізація структури державного боргу в розрізі валют і відсоткових ставок, що дасть змогу мінімізувати відповідні ризики; мінімізація ризиків, пов'язаних із рефінансуванням боргу та утриманням середньозваженого строку до погашення боргових зобов'язань держави у визначених Стратегією межах; запобігання виникненню пікових навантажень на державний бюджет, що пов'язані із здійсненням платежів за державним боргом; підвищення рівня ліквідності державних боргових цінних паперів, що дасть змогу підвищити попит на них з боку інвесторів; забезпечення ефективної співпраці з провідними міжнародними рейтинговими агентствами щодо присвоєння ними суверенного кредитного рейтингу Україні та її борговим зобов'язанням; розширення співпраці з міжнародними фінансовими організаціями; забезпечення прозорості діяльності, пов'язаної з управлінням державним боргом, та публічності шляхом розміщення відповідної інформації на офіційному веб-сайті Мінфіну. Це планується зробити за рахунок: збільшення питомої ваги внутрішніх запозичень у загальній структурі державних запозичень; регулярного розміщення широкого спектру державних цінних паперів з різними строками обігу відповідно до попиту, підтримка постійного діалогу з учасниками ринку; продовження середнього строку обігу державних цінних паперів; здійснення випусків еталонних фінансових інструментів до досягнення обсягу, що дає змогу побудувати еталонну криву дохідності та забезпечити ліквідність таких цінних паперів; залучення фінансового радника з питань управління державним боргом та здійснення державних зовнішніх запозичень; проведення роботи із забезпечення повноцінного доступу України на зовнішні ринки капіталу та ін.

Список використаних джерел

1. Вавилов В.В. Государственный долг / В.В. Вавилов. – МФА. : 1998. – 220 с.
2. Василик О.Д. – Теорія фінансів: Підручник. – К.: НІОС. – 2000. – 416с.
3. Вахненко Т.П. Зовнішні боргові зобов'язання у системі світових фінансово-економічних відносин / Т.П. Вахненко: Ін-т економіки та прогнозування НАН України. – К.: Фенікс, 2006. – 536 с.
4. Дубницька Н.І. Державний борг / Н.І. Дубницька // Перехідні економічні системи. – Львів, 2007. – Вип. 6. – С. 107–108.
5. Загородній А.Г. Фінансовий словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – К. : Знання, 2002. – 566 с.
6. Ковальчук С.В. Фінанси: навч. посіб. / С.В. Ковальчук, І.В. Форкун. — Львів: «Новий Світ —2000», 2006. — 568 с.
7. Кучерявенко М. До питання про систему фінансового права /М. Кучерявенко // Право України. – 2007. – №4. – С. 33–36.
8. Орлюк О.П. Фінансове право. / О.П. Орлюк – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 527 с.
9. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія) : навч. посібн. – 2-ге вид., доповн. І перероб. – К. : КНЕУ, 2004. – 157с.
10. Романенко О.Р. Фінанси : Навчально-методичний посібник /О.Р. Романенко, С.Я. Огородник, М.С. Зязюк [та ін.]. – К. : КНЕУ, 2003. – 387 с.
11. Руденко Ю.М. Вплив державного боргу на економічний розвиток України / Ю.М. Руденко // Формування ринкової економіки. – К. – №8. – 2017. – С. 162–171.
12. Самуельсон П.А. Економіка. Навчальний посібник : пер. с англ. – 15-е вид. / за ред. Л.С. Тарасович, А.И. Леуссокого. – М. : Бином: КноРус, 1997. – 799 с.
13. Федосов В.М. Бюджетна система/К.: ЦУЛ – 2012. – 565 с.

14. Хайхадаева О.Д. Государственный долг Российской Федерации: теоретические и исторические аспекты / О.Д. Хайхадаева. – СПб. : СПбГУЭФ, 2000. – 121 с.
15. Юрій С.І. Управління зростанням на основі боргу і Україна / С.І. Юрій // Журнал європейської економіки. – 2007. – № 1. – С. 6–28.
16. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI – [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua/>
17. Закон України «Про державний внутрішній борг України» від 16.09.1992 р. № 2604 – XII – [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2604-12> (втратив чинність 7.07.2011 р.)
18. Державний борг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://otherreferats.allbest.ru/finance/00244274_0.html
19. Теоретичні аспекти проблеми державного боргу. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://ukrref.com.ua/index.php?id=NDM2OA==&g=2>
20. Макаренко М. І., Дудченко В. Ю. Сутнісно-структурна визначеність механізму регулювання державного боргу // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. – 2016. – № 7(91). – с. 68-75.
21. Корнєв В. Боргові парадокси і орієнтири державних запозичень // Економіка України. – 2000. - №6. – с. 30-37.
22. Вахненко Т. П. Державний борг України та його економічні наслідки. – К.: Альтерпрес, 2000. – 152 с.
23. Горобець О. Державний борг України та його вплив на розподіл валового внутрішнього продукту / О. Горобець // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 3. – С. 17–23.
24. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов [Текст] / Смит А. Пер.з англ. – М.: Эксмо, 2007. – 960 с.
25. Боголепов М.И. Государственный долг. – С.- Пб.: Изд-во О.Н. Поповой. – 1910 – с.3.
26. Василик О. Д. Державні фінанси України. -К.: Вища школа, 1999. – 256 с.

27. Андрущенко В. Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів). – Львів: Каменяр, 2000. – 303 с.
28. Масгрейв Ричард А. Государственные финансы: теория и практика: пер. с англ. / Ричард Масгрейв, Пегги Б. Масгрейв – 5-е изд. – М.: Бизнес Атлас. – 2009 – 716 с.
29. Особливості та пріоритети боргової політики України : [аналіт. доп.] / Гальчинський А. С., Варналій З. С., Майстришин В. Я. та ін. – К. : НІСД, 2004. – 104 с.
30. Козюк В. Державний борг в умовах ринкової трансформації економіки України. / В.В. Козюк. Монографія. – Тернопіль.: Карт-бланш, 2002. – 238 с.
31. Аналіз стану зовнішньоекономічної безпеки України: основні загрози та пропозиції щодо подолання кризових явищ. - Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/152>
32. Вавилов Ю. Государственный долг: Учебное пособие для вузов. – Изд. 3-е, перераб. и дополн. – М.: Перспектива, 2007. – 256 с.
33. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізм забезпечення): [моногр.] / О. І. Барановський – Київський національний торговельно-економічний університет. – Київ, 2004. – 735 с.
34. Федоров В. А. Види державного боргу України / В. А. Федоров // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 57. – С. 563–573.
35. Фінансове право: підручник / відп. ред. О. П. Гетманець. – Х. : Еспада, 2008. – 416 с.
36. Рудый К.В. Финансовые кризисы: теория, история, политика. –М.: Новое знание, 2003. – 398с.
37. Фінанси: Підручник. Юрій С.І., Федосов В.М. – К.: 2008. – 611 с.
38. Юрій С.І. Управління зростанням на основі боргу і Україна / С.І. Юрій // Журнал європейської економіки. – 2017. – № 1. – С. 6–28.

39. Постанова Верховної Ради України «Про структуру бюджетної класифікації України» від 12.07.1996 р. № 327/96-ВР. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/327/96-%D0%B2%D1%80>

40. Рожко О. Державний борг у забезпеченні економічного зростання / О. Рожко // Фінанси України : журнал. – 2003. – № 1. – С. 82-87

41. Руденко Ю.М. Вплив державного боргу на економічний розвиток України / Ю.М. Руденко // Формування ринкової економіки. – К. – №8. – 2007. – С. 162–171.

42. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. № 254/96 ВР (зі змінами і доповненнями). – К.: Видавництво Право. – 1996. – 38 с.

43. Зверяков М. І. Національна економічна система: проблеми теорії / М. І. Зверяков. – Одеса : Астропринт, 2012. – 320 с.

44. Закон України —Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України від 21 листопада 1996 року [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/537/96-%D0%B2%D1%80>

45. Закон України —Про цінні папери і фондовий ринок від 23.02.2006р. № 3480-IV. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>

46. Указ Президента «Про першочергові заходи щодо компенсації громадянам України втрат від знецінення цінних паперів і грошових заощаджень» від 15.06.1994р., № 306/94 - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/306/94>

47. Лісовенко В.В. Державний борг: концептуальні засади та макроекономічні аспекти / В.В. Лісовенко, Л.Я. Бенч, О.І. Бец // Фінанси України. – 2014. – № 12. – С. 7-31. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2014_12_3.

48. Проект Закону «Про державний борг та гарантований державою борг» від 07 червня 2011 року № 8637. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=8637&skl=7

49. Заверуха І. Б. Проблеми правового регулювання державного боргу України: дис. ... доктора юрид. наук/ Заверуха Ірина Богданівна . – Львів, 2007. – 442 с.

50. Зверяков М. І. Теоретична парадигма сталого розвитку та українські реалії / М. І. Зверяков // Економіка України. – 2018. – №10. – С. 10-31.

51. Зверяков М. І. Формування системи індикаторів фінансової стійкості банківської системи [Текст] / М. І. Зверякова, В. В. Коваленко // Фінанси України. – 2012. - № 4. – С. 3 – 12.

52. Нікіфоров П.О., Сорочан А.В. Проблеми інституціонального реформування системи управління державним боргом в Україні. // Праці міжнародної науково-практичної конференції "Фінансовий потенціал регіонів України в умовах ринкової економіки". – Чернівці, 2006.

53. Постанова КМУ «Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України» від 20 серпня 2014 р. № 375 - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-%D0%BF>

54. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р. № 679-XIV - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/679-14>

55. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році». – К. : НІСД, 2015. – 684 с. Державна казначейська служба

56. Державний комітет статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

57. Адонін С.В. Особливості дефіциту державного бюджету України на сучасному етапі / Адонін С.В., Ізюмська В.А. // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2015. – С. 108-111.

58. Пинзеник В. Гривня: рік після другого етапу девальвації. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lb.ua/economics/2016/03/03/329404_grivnya_rik_pislya_drugogo_etapu.htm

59. Офіційний сайт Міністерства фінансів [Електронний ресурс]. -

Режим доступу до ресурсу: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp>

60. Про фінансову стабільність. – червень 2017 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=50604896>

61. Каждые 10% девальвации дают 3 пункта роста потребительских цен. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lb.ua/economics/2016/01/11/325277_kazhdie_10_devalvatsii_dayut_3_punkta.html

62. Нафтогаз оприлюднив перевірену аудиторами фінансову звітність компанії як окремої юридичної особи за 2015 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.naftogaz.com/www/3/nakweb.nsf/0/3F928C3E7375F33DC2257F840052731F?OpenDocument>

63. Постанова КМУ «Про затвердження Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2017-2019 роки» від 1 грудня 2017 р. № 905. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/905-2017-%D0%BF>

64. Бюджетний моніторинг за 2016 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ibser.org.ua/sites/default/files/kv_iv_2016_monitoring_ukr_0.pdf

65. Лондар С. Л. Рівень боргового навантаження державних фінансів в Україні / С. Л. Лондар, В. Й. Башко // Фінанси України. – №1. – 2013. – С. 22-31

66. Батракова Т.І. Інтеграція України у світовий ринок капіталу: проблеми та перспективи / Т.І. Батракова, А.М. Пікалова // Вісник Мукачівського державного університету. - № 7. – 2016. – С. 707-710

67. Пардон, МВФ. Чи може фонд "пробачити" Україну. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/12/26/632518/>

68. Життя у борг: до 2021 року Україна має віддати \$ 24 млрд по кредитних зобов'язаннях. – [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <https://dyvys.info/2018/02/20/zhyttya-u-borg-do-2021-roku-ukrayina-maye-viddaty-24-mlrd-po-kredytnyh-zobov-yazanniah/>

69. Мінфін завершив реструктуризацію держборгу. – [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/11/13/7088575/>

70. Черничко Т.В. Структура державного боргу України / Т.В. Черничко, С.Ф. Черничко // Науковий вісник НЛТУ України : наук. період. журнал. – 2014. – Вип. 24.2. – С. 310-315.

71. Високий суд Лондона задовольнив клопотання України щодо "боргу Януковича". – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/197114>

72. "Борг Януковича": Суд Англії в понеділок розгляне апеляцію України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/01/22/633231/>

73. Украина заняла у Японии 10 млрд иен на экономические реформы. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gordonua.com/news/money/ukraina-zanyala-u-yaponii-10-mlrd-ien-na-ekonomicheskie-reformy-36403.htm>

74. Україна отримала від Японії кредит на \$331 млн. – [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/03/25/7046783/>

75. Рішенням Рахункової палати «Звіт про результати аналізу звітності щодо державного та гарантованого державою боргу» від 08.08.2017р. № 16-3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16753206/Zvit_16-3_2017.pdf?subportal=main

76. Рішення НБУ «Про вплив політики державних запозичень та податкової політики на стан грошово-кредитної сфери України» від 31 жовтня 2017 року № 49-рд. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document;jsessionid=DF26E5503D4F13B891CC6>

6EB5AE44FCC?id=58771704

77. Форкун І. В. Формування та управління державним боргом в період фінансової кризи / І. В. Форкун, К. П. Хитра // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_2_3/pdf/195-199.pdf

78. Бец О. І. Державний борг: макроекономічні аспекти розвитку в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:g7rwuZ2cXfkJ:kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.04/2014/Bets.doc+&cd=5&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>

79. Легкий С.В. Управління зовнішнім державним боргом України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:jZVUWzWuVZwJ:geci-ir.cn.sch.in.ua/Files/downloads/%25D0%2590%25D0%25B2%25D1%2582%25D0%25BE%25D1%2580%25D0%25B5%25D1%2584%25D0%25B5%25D1%2580%25D0%25B0%25D1%2582_%25D0%259B%25D0%25B5%25D0%25B3%25D0%25BA%25D0%25B8%25D0%25B9_%25D0%25BD%25D0%25B0_%25D1%2581%25D0%25B0%25D0%25B9%25D1%2582.doc+&cd=8&hl=ru&ct=clnk&gl=ua

80. Боргова стійкість державних фінансів / за ред. Т. І. Єфименко, С. А. Єрохіна, Т. П. Богдан. – К. : ДННУ «Акад. фін. управління», 2014. – 712 с.

81. Савостьяненко М. В., Механізми реструктуризації зовнішнього державного боргу: приклади для України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:U8kUuFLF4gJ:www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/Npndfi_2008_3_13.pdf+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua

82. Кабмін одноголосно підтримав угоду стосовно реструктуризації боргу. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uapress.info/uk/news/show/92728>

83. Наказ Міністерства економічного розвитку України «Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 29.10.2013 р. № 1277. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii>

84. Постанова КМУ «Про затвердження Середньострокової стратегії управління державним боргом у 2013–2015 роках» від 29 квітня 2013 р. № 320. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/320-2013-%D0%BF>

82. Гедзь О. Зарубіжний досвід управління державним боргом та можливості його імплементації в Україні / О. Гедзь. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:UeME243GrsMJ:https://naub.oa.edu.ua/2015/%25D0%25B7%25D0%25B0%25D1%2580%25D1%2583%25D0%25B1%25D1%2596%25D0%25B6%25D0%25BD%25D0%25B8%25D0%25B9-%25D0%25B4%25D0%25BE%25D1%2581%25D0%25B2%25D1%2596%25D0%25B4-%25D1%2583%25D0%25BF%25D1%2580%25D0%25B0%25D0%25B2%25D0%25BB%25D1%2596%25D0%25BD%25D0%25BD%25D1%258F-%25D0%25B4%25D0%25B5%25D1%2580%25D0%25B6%25D0%25B0%25D0%25B2/+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>

83. Макар О. П. СВІТОВИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ / О. П. Макар, Г. Я. Ільницька-Гикавчук, І. С. Дулин // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2435>

84. Козак Ю.Г., Лук'яненко Д.Г. Міжнародна економіка : посібник / Ю.Г. Козак, Д.Г. Лук'яненко. – 2-ге вид., переробл. та доповн. – К. : Центр навч. л-ри, 2004. – 158с

85. Босенко О. С. Управління державними борговими зобов'язаннями в зарубіжних країнах. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/Npndfi_2016_2_3.pdf